

eliza
granville

Grytutė
ir
tamsa

Sofoklis

eliza granville

Grytutė
ir
tamsa

Iš anglų kalbos vertė Vidas Morkūnas

Sofoklis

Vilnius, 2014

Tik po daugelio metų Hamelno žiurkininkas grįžta kitų vaikų. Nors jo muzika nutildyta, tūkstančiai seka jam iš paskos: jauni ir seni, storuliai ir džiūsnos, visi... Net septynmyliais batais avintys ir rimbais šmaukšintys milžinai, net devyngalviai jų šunys. Mes – išstremtosios žiurkės, ir žemė gūžiasi po mūsų kojomis. Burnose – pavasario kartėlis. Ištisa dieną pliaupia lietus, krinta žmonės; kiaurą naktį ežeruose vaitoja undinės. Mums įkandin uostinėdamas orą sėlina kraujo spalvos lokys. Nenuleidžiu akių nuo kelio, skaičiuoju baltus akmenukus, baimės kaustoma spėlioju, kur mus nuves imbiero meduolių trupiniai.

Ar burtai suveikė? Man regis, taip: rūko sruogos rangosi mums apie kojas, gožia bet kokius garsus, ryja žmones aplink mus. Ištaikę progą, skuodžiame nosies tiesumu, tempdamiesi Šešėlį, ir sustojame tik tada, kai aš ištiesta ranka apčiuopiu šiurkščią pušies žievę. Dar žingsnis, kitas, ir mes atsiduriame užburtame miške, kur ore justis ledinis raganos alsavimas. Diena aplink mus gnaužiasi. Atitrūkusios nuo medžių supuola šmėklos sargybinės, reikalauja pasisakyti vardus, bet mes net neprasižiojame, tad jos apsigrėžusios nuplevėsuoja į rytus

debesų užkloto mėnulio link. Susivijusios šaknys raizgo mus, spaudžia prie samanų. Gūžiamės tyloje, kurią kartkartėmis sutrikdo tik elnių metamų ragų barškesys.

Prabundame nesuėsti. Saulės sutirpdyto rūko – nė ženklų. Kraštovaizdis ištuštėjęs. Pasirodo, netoli mūsų nusigauta: matau kelią, bet juo niekas neina. Tyku. Staiga tankmėje užkukuoja gegutė.

– Girdi?

– *Kukutka**, – sako jis ir, stogeliu pridėjęs delną prie kaktos, dairosi po medžių viršūnes.

– Kū kū, – atitariu. Jis vis dar šneka taip juokingai. – Ji sako „kū kū“.

Jis kaip visada trūkšmingai gūžteli pečiais.

– Mes bent jau laisvėje.

– Tik, kol nesustojame. Eime.

Šešėlis verksnoja, bet priverčiame jį atsistoti ir, prilaikydami iš abiejų pusių, lėtai žingsniuojame pamiške, kol prieiname laukus, kur varnai įnirtę kapoja jauniems kviečiams akis. Tolėliau po žemėmis virpa ką tik pasodintos bulvės. Tarytum eilėmis išsirikiavusios žalios galvos, pūpsa kopūstai. Kai parklupę kimbame graužti jų kaukolių, lapai stringa gerklėse.

Einame ir einame, nors kojos, minant klampų molį, apsunkusios. Galų gale Šešėlis susmunka. Griebiu jam už rankos.

– Čia nesaugu. Reikia eiti toliau. Jeigu mus pastebės – galas.

Nesustoti, tik nesustoti. Žinoma, anksčiau ar vėliau mūsų pagailės gerieji nykštukai arba minkštaširdė milžino žmona. Tačiau baimė jau tapo tokia įprasta palydovė, kad nebeįkvepia

* Gegutė. (Lenk.)

mums jėgų. Be to, Šešėlį dabar tenka nešti. Jo galva tabaluoja, išplėstos akys – tuščios, kojos vilkdamosi palieka minkštoje žemėje dvi skrodes. Jos gali prišaukti mums mirtį.

– Turėsime eiti vienodu.

– Ne, – iššvokščia jis. – Aš pažadėjau nepalikti...

– Aš nieko nepažadėjau.

– Tad eik. Gelbėkis viena.

Jis žino, kad viena neisiu.

– Stovėdami čia ir plepėdami, tik bėdos prisidarysime, – atšaunu ir pakišu ranką Šešėliui po pažastimi. Nesuprantu, kaip jis, plonas lyg peilio geležtė, gali būti toks sunkus.

Vėl ilsimės, šįsyk užsiropštę ant samanotos ažuolo šaknies. Saujomis triauškiame pernykštes giles. Pasiėkti galime tik ne-subrendusias. Šešėlis guli ten, kur jį patiesėme, veidu į dangų, matau, jo akys – visiškai baltos. Nei iš šio, nei iš to surinka, garsiai kaip niekada, paskui aikteli ir tirtėdamas išleidžia ilgą atodūšį. Aš išspjaunu paskutines giles. Šešėlis netrūkčioja, nesitąso, kaip esame įpratę matyti jį darant, nesujuda net tada, kai koja prispaudžiu krūtinę. Suglemžiu ažuolo lapų ir užmetu Šešėliui ant veido. Danielis stveria man už rankos.

– Ką darai?!

– Numirė, – atsakau.

– Ne! – šaukia jis, bet matau, kad su palengvėjimu parklumpa, norėdamas įsitikinti. – Šitiek ištvėrę, vis tiek dvesiame kaip šunys... *pod p̄lotem**. – Jis užspaudžia Šešėliui akis. – *Baruch dayan emet***.

* Prie tvoros. (Lenk.)

** Pašlovintas teisingasis Teisėjau. (Hebr.)

Tikriausiai tai kokia nors malda: jo lūpos toliau kruta be garso.

– Mes dar nemirštame, – sakau ir tempiu jam už drabužio. – Šešėliai niekada ilgai netraukia. Ir pats žinojai, kad jis – beviltiškas. Dabar, vienudu, galėsime keliauti greičiau.

Jis nusipurto mano ranką.

– Žemė čia minkšta. Padėk išrausti kapą.

– Nepadėsiu. Nėra kada. Mums reikia eiti. Jau po vidurdienio. – Matau, kaip jis dvejoja. – Šešėlio niekas neės. Juk jis ne iš mėsos.

Jis stovi kaip stovėjęs, ir aš nueinu. Šiaip ne taip prisiverčiu neatsigręžti. Galiausiai jis mane pasiveja.

Takas vingiuoja tarp lauko ir miško. Sykį užmatome kaimą, bet jis pernelyg arti juodojo burtininko buveinės, tad nusprendžiame, kad ten nesaugu. Su kiekvienu žingsniu einame vis lėčiau, galų gale net saulė mus apleidžia, ir aš suvokiu, kad tuoj krisime be jėgų. Miškas praretėja, priešais mus nusidriekia laukas – kiek akys užmato, ilgutėlės, lygios išsikerojusių augalų lysvės. Sliūkiname tarp jų, vos vilkdami kojas. Staiga sumoju: juk tai pupos.

– Na tai kas? – nusikamavęs vos išlemena jis.

– Sesilė sakė, jei užmigi po žydinčiomis pupomis, išprotėsi.

– Nėr čia jokių žiedų, – šiurkščiai atšauna.

Vis dėlto jis klysta. Keli pumpurai viršūnėse skleidžia baltus vainiklapius, apytėmyje jie atrodo vaiduokliškai, bet rytą paaiškėja, kad turime paskubėti – šimtai per naktį išsiskleidusių žiedų, siūruojami vėjo, plevena lyg peteliškės, kvėpina šylantį orą.

– Leisk man dar pagulėti, – šnibžda jis, skruostu įkniubęs į žemę; nenori judintis, net nepastebi ranka rėplinančio juodo vabalo. – Niekas mūsų čia neras.

Keičiasi jo kraujosruvų spalva. Pirmiau juodai raudonos, dabar jos žalsvėja. Kai jis paprašo pasakos, prisimenu, ką Sesilė man pasakojo apie du vaikus, išlipusius iš stebuklingos vilkduobės. Jų oda irgi buvo žalia.

– Tai nutiko Anglijoje, – pradedu pasakoti, – labai seniai, per pjūtį. Nelaukta netikėtai, lyg burtais, javų lauko pakraštyje atsirado berniukas ir mergaitė. Jų oda buvo žalsva, drabužiai keisti. – Aš apsižiūriu ir nusijuokiu. – Kai tie vaikai prašneko, niekas nesuprato pasakiškos jų kalbos. Pjovėjai nuvedė juodu į lordo namus, ir ten jais buvo pasirūpinta, bet vaikai nieko nevalgė, ničnieko, kol vieną dieną pamatė tarną, išnešantį glėbį pupojų. Štai šiuos jie valgė, bet pačių pupų – niekada.

– Kodėl jie nevalgė pupų, kaip visi žmonės?

– Sesilė sakė, kad pupose laikosi mirusiųjų sielos. Jeigu valgai pupą, gali būti, kad kremti savo motiną ar tėvą.

– Kvailystė.

– Aš tik sakau, ką girdėjau iš jos. Tai tikras atsitikimas, bet jeigu nebenori...

– Ne, ne, pasakok toliau, – prašo jis, o aš matau: nors ir stengiasi atrodyti narsus, į pupų žiedus žvilgčioja baimingai. – Kas nutiko tiems žaliems vaikams?

– Užvalgę pupojų, jiedu sustiprėjo ir išmoko anglų kalbos. Papasakojo lordui apie nuostabią savo šalį, kur niekas neskursta ir visi gyvena amžinai. Mergaitė pasakė, kad vieną

gražią dieną žaisdami jie išgirdę įstabią muziką ir, eidami jos link, atsidūrę tamsioje oloje...

– Kaip tavo pasakoje apie Hamelno žiurkininką?

– Taip. – Sutrinku, prisiminusi, kad Sesilės pasakoje berniukas numirė, o mergaitė užaugo ir tapo paprasčiausia moterimi. – Bet daugiau neatmenu.

Kelias akimirkas patylėjęs, jis įsmeigia žvilgsnį į mane.

– Ką darysime? Kur eisime? Į ką kreipsimės? Iki šiol dar niekas nėra mums padėjęs.

– Jie sakė, pagalba ateina. Sakė, jau pakeliui.

– Ar tuo tiki?

– Tikiu. Todėl turime eiti jų pasitikti. – Jei ne kraujosruvos, jo veidas būtų baltas kaip varškė. Ranka atrodo visai prastai, vos pajudinęs ją susiraukia. Lūpų kampučiuose matau kraują. Ūmai mane suima toks pyktis, kad vos tvardausi. – Įmanydama užmuščiau jį! – Sugniaužiu kumščius taip kietai, kad nagai susminga į odą. Noriu spiegti, spjaudytis ir spardyti. Jis vis dar žiūri į mane klausiamai. – Na žmogų, kuris visa tai užvirė. Jei ne jis...

– Gal negirdėjai, apie ką visi kuždėjosi? Tas žmogus jau miręs. – Jis vėl vos pastebimai trūkteli pečiais. – Be to, mano tėvas sakė, jeigu ne jis, būtų kas nors kitas.

– Gal tada čia būtų kas nors kiti, ne mes.

Jis nusišypso ir suspaudžia man ranką.

– O mes būtume niekada nesusitikę.

– Būtume vis tiek susitikę, – piktai atšaunu. – Kaip nors, kur nors – kaip senosiose pasakose. Ir vis tiek gaila, kad ne aš jį nudėjau.

– Jis per didelis, pernelyg galingas.

Krumpliais pasitrinu akis.

– Tada aš norėčiau būti dar didesnė. Priminčiau jį ir sutrėkščiau kaip musę. Arba ne – norėčiau, kad jis būtų mažesnis. Tada parblokščiau jį ir nutraukčiau galvą arba nudurčiau į širdį. – Šiek tiek pasėdime tylėdami. Apgalvoju visus būdus, kokiais tik galima nugalaboti ką nors mažumo sulig berniuku Nykštuku. – Dabar jau eikime.

– Leisk man pamiegoti.

– Eime. Vėliau pamiegosi.

– Gerai jau, gerai. Bet tada pasek pasaką – vieną tų ilgųjų – apie berniuką ir mergaitę, kurie nudobė milžiną.

Susimąstau. Nė viena senųjų mano pasakų neatrodo pakankamai baisi, kol galiausiai suvokiu, kad kitokiomis aplinkybėmis milžiną iš tiesų buvo galima užmušti. Ir aš, dėkui Hanai, žinau – kur. Netgi žinau – kada.

– Kartą buvo... – pradedu, ūmai susijaudinusi, bet tučtuojau sumoju, kad pradžia netinkama. Pasaka ne tokia. Jis vis dar laiko mano ranką. Stipriai trūktelėjusi, išsilaisvinu. – Stokis. Nuo šiol pasakosiu tik tada, kai judėsime į priekį. Jei tik sustosi, nebeišgirsi nė žodžio.

1

Gmundenas prie ramaus, aukštų kalnų apsupto ežero buvo nuostabi vasarvietė, kol vieną rytą Matildė sužinojo, kad kažkoks generolas Papenheimas 1626-aisiais ten žiauriai numalšino valstiečių sukilimą. Ta pavardė suerzino apmaudo širšyną. Juk tas padaras – Berta, jaunoji pacientė, kuria Jozefas taip rūpinosi, irgi buvo Papenheim. Dėl jos jis nėrėsi iš kailio, nepaliaujamai apie ją kalbėjo: valgydamas ir ilsėdamasis, iš ryto, per piet ir vakare, ir netgi tada, kai jo paties žmona taip komplikuočiai laukėsi. Kur buvo pakastas šuo? Iš tikrųjų ji puikiai nutuokė – kur. Ačiū, daktare Jozefai Brojeri. Ir ne ji viena. Paklauskite Zigmundo. Jis patvirtins.

Matildė tiesiog negalėjo nusiraminti. Tai, kad prabėgę jau beveik du dešimtmečiai, jai nėmaž nerūpėjo. Kaip ir Jozefo kontrargumentai. Kivirčas vis labiau kaito, priekaištai krito vis sunkesni, kartėlis vis labiau slėgė, kol galiausiai jis neištvėręs grįžo į Vieną be jos. Jei ne senutė vaikų auklė ir, žinoma, jaunuolis, namai būtų buvę tušti.

Čia bent jau tvyrojo tylą. Tikriau Jozefas per daugelį metų buvo įpratęs prie garsų už lango ir jo sąmonės nebepasiekdavo nei tolimas tramvajų dardesys, nei arklių traukiamų vežimų

bildėjimas, nei gatvėje įprasti šūkalojimai, nei spigūs pro šalį skubančių tarnaičių balsai. Jis beveik negirdėdavo net vėlyvų lėbautojų darkomų neseniai mirusio Štrauso melodijų.

Kabinete, kur jis konsultuodavo, tylą tarp dviejų vizitų trikdydavo tik miegūstas senovinio laikrodžio pulsas – bet dabar, iki grįš šeima ir tai reikš oficialią jo atostogų pabaigą, joks pacientas pas jį užėti negalėjo. Tą rytą Jozefas, palinkęs prie rašomojo stalo, ne tiek išgirdo, kiek pajuto kažkokį garsą, baikštų, švelnų lyg šnabždesys plakimą, *allegrissimo* kontrapunktu įsiterpiantį tarp laikrodžio atodūsių. Palaikęs tą garsą savo paties dalimi, jis išgąstingai griebėsi už krūtinės. Tačiau širdies aritmija čia buvo niekuo dėta, plaštakė apdriskusiais sparneliais lyg paklaikusi stengėsi pasprukti pro stiklą, ir tiek. Šit kaip jį buvo paveikęs anksčiau nutikęs incidentas, jeigu sugaišo šitiek laiko tokiam paprastam dalykui suvokti.

Atgniaužti merginos pirštams prireikė didžiulių pastangų. Tokio siautulingo sangriebio jis dar nebuvo regėjęs. Katė vis dar slėpėsi po stalu. Gal jau ir nugaišo, mat iš merginos gniaužtų Gudruna, tūžmingai spiegdama, traukė ją už galvos. Gyvulėlis, nagais kapodamas orą, mirtį pranašaujanti šmėklos staugsu prisidėjo prie bendro triukšmo. Už durų lūkuriavęs Benjaminas kaipmat įpuolė į kambarį. Tikras beprotnamis. O mergina be žado spoksojo bereikšmiu žvilgsniu, ir tiek.

Kuo gyvūnas galėjo nusipelnyti tokio žiaurumo? Kačių nemėgsta dažnas, kai kam – Napoleonui, Mejerberui, pasileidėliui Anglijos karaliui Henrikui III – jos kėlė siaubą, bet ar daug atsirastų žmonių, kurie, šaltakraujiškai sučiupę gyvuliuką už gerklės imtų lyg niekur nieko ją traiškyti?

Jozefas atsidusęs pakilo nuo stalo ir, neatitraukdamas užuolaidos, atidarė langą. Akimirką padvejojęs drugelis – *Großer Kohlweißling* – vasarinis kopūstų niokotojas, kurio giminės kartų kartoms Benjaminas buvo paskelbęs amžiną karą, – išskubėjo į neišvengiamą mirtį. Jozefas žiūrėjo, kaip peteliškė, grumdamsi su vėjeliu, palei namo sieną plevena aukštyn. Ne, vis dėlto ne kopūstinis baltukas: juosvos dėmės ant priekinių sparnelių pernelyg didelės, neįprastai išdėstytos, net jeigu tai – patelė. Greičiausiai koks nors retas porūšis. Nors tai ne taip svarbu. Į galą einantys metai tokias gležnas būtybes rijo be atodairos. Jozefas ore jau užuodė rudenį, sumišus medienos dūmų ir grybų, mirties ir dūlėjimo kvapus. Jautė kirminų virsmą juodžemyje po supuvusių lapų sluoksniu. Keitėsi medžių spalvos. Vienas kitas lapas jau buvo nukritęs. Artinantis niūriai žiemai, jį visada apnikdavo melancholija, bet niekada nebūdavo tokia gūdi kaip šiais metais, kurie ženklino ir šimtmečio, ir jo meilės pabaigą. Matildė nuo jo nusigrėžė. Jos nuotaikos pasikeis, tas sudėtingas jos vaisin-gumo pabaigos laikotarpis praeis, gyvenimas vėl ims tekėti sena vaga. Bet tie šiurkštūs žodžiai, tie niekingi kaltinimai... Jis piktai timptelėjo sau už barzdos. Jūdviejų santykiai niekad nebebus tokie kaip anksčiau.

Tad ką daryti? Kaip pasitikti senatvę, stokojant jausmų, šilumos, ryšio? Na, bent jau vieną patikimą atramą jis turi – savo mokslą. *Suum esse conservare* – savo būtį saugok. Ačiū Dievui, turi ir darbą. Lyg tyčia, kad tai pabrėžtu, jam pasitaikė intriguojantis atvejis.

Jozefas vėl atsisėdo ir įsmeigė akis į tuščią puslapį, kol

kas nesuterštą jokių skausmingų paslapčių, kurias dar reikės atskleisti. Faktus – užrašyti. Jis brūkštelėjo vienintelį žodį: *Fräulein**. Tada pasikrapštė pakaušį ir nužvelgė kasdienius savo pašnekovus: senovinį laikrodį, vis sunkiau spėjantį koja kojon su laiku; didžiuliais šešiašakiais ragais papuoštą medinę elnio galvą į pacientus, kai šių būna, spoksančiomis akimis, budriai pastatytomis ausimis; savo tėvo Leopoldo – stebinčio, laukiančio – portretą. Prie šio stalo Jozefas praleido daugiau nei trisdešimt metų ir dar niekad nebuvo pristigęs žodžio. O juk jam tereikėjo išrinkti bet kokį vardą, kuris, paaiškėjus merginos tapatybei, būtų iškart pakeistas. Vis dėlto Jozefas dvejojo. Tai buvo ne taip paprasta, juk ką nors pavadindamas – užvaldai. Kai vardas duodamas kūdikiui, šis išspraudžiamas į tam tikrą formą, atitinkančią davėjo lūkesčius. Vardas turi išskirti. Pabrėžti žmogaus unikalumą. Pseudonimas – kas kita. Tik maskuotė.

Jozefo atmintyje iškilo vaizdas: jis prisiminė, kaip pirmą kartą išvydo merginą ant Benjamino rankų, susuktą į arklio gūnią; stambios šios klostės rėmino blyškų, kruviną jos veidą, žaizda gerklėje atrodė kaip dar viena burna, plikai nuskustas kiaušas glumino, akys buvo atmerktos, tačiau nereginingos, sakytum išmeigtos į liūdną pomirtinę būtį. Jo sąmonėje šmėstelėjo nuskintos gėlės vaizdinys. Taigi ir vardas merginai tiktų gėlės, beveik malonybinis. Ji buvo tokia blyški, tokia liauna, todėl jis nutarė nuo šiol vadinsiąs ją Lelija, mėgstamiausia savo gėle.

* Panelė. (Vok.)

*Die Rose, die Lilie, die Taube, die Sonne,
die liebt' ich einst alle in Liebeswonne.**

Apsisprendimo paakstintas, Jozefas griebė užrašinę ir suskato rašyti.

Fräulein Lelija X

*Fräulein Lelijai X turėtų būti maždaug dvidešimt metų, jos fizinė būklė gera. Apie ankstesnį jos gyvenimą nieko nežinoma. Sprendžiant iš gerai prižiūrėtų rankų ir veido bruožų, turėtų būti kilusi iš aukštesnio visuomenės sluoksnio. Ji buvo rasta be drabužių, gulėjo ant plikos žemės prie Narrenturm** (1899 m. rugpjūčio 27 d.). Nustatyti, kiek laiko ji ten išgulėjo, sunku, bet tikėtina, kad ne daugiau kaip dvidešimt keturias valandas, kadangi moksleiviai prie Kvailių bokšto pamėtyti akmenų į žaibolaidį susirenka kasdien. Lelijos būklė buvo tokia sunki, kad rastą merginą berniukai iš pradžių palaikė negyvėle.*

Per pirminę apžiūrą pacientės širdies ritmas buvo itin lėtas, kvėpavimas beveik nejaučiamas. Mergina nesuvokė nei savęs, nei aplinkinių, nereagavo į aplinką, nejautė laiko tėkmės. Akys buvo atmerktos, tačiau į dirgiklius taip pat nereagavo. Oda ir gleivinė atrodė normalios būsenos. Dantų netrūksta, visi sveiki. Pacientės galva nuskusta atmestinei. Už ausų ir aplink kairę akį – kraujosruvos. Ant kaklo – du negilūs pjūviai vienas prie

* Tik rožė, leliją, karvelį ir saulę – aš nieko daugiau nemylėjau pasauly. (Vok.)

** Kvailių bokštas – Vienoje nuo 1784 m. veikusi psichiatrijos ligoninė, viena seniausių Europoje. Šiuo metu – patanatomijos muziejus. (Vert. past.)

kito, turbūt padaryti kišeniniu peiliuku. Ant dilbių ir riešų – taip pat kraujosruvos, ant kairės rankos mėlynė iš dalies dengė įsisenėjusią rašalu užrašytą skaitmenų eilę. Vidinėse šlaunų pusėse ir ant sėdmenų taip pat aptikau kraujosruvų, tačiau nesenos lytinės prievartos požymių nematyti. Abi mentės nubrodintos į žemę, akivaizdžiai tempiant merginą už kojų. Be sąmonės pacientė išbuvo tris dienas, tuo laikotarpiu nevalgė ir nevarėjo skysčių, išskyrus kelis vandens šlakus, įlašintus tarp lūpų.

Ūmios pacientės permainos Jozefas nenorėjo nė prisiminti. Jis padėjo plunksnakotį ir, viliojamas malonaus dar karštų *shlishkes* kvapo, nuėjo į virtuvę.

Matildei dar negrižus, namų ruošai buvo skiriama daug mažiau dėmesio, tad tvyrojo beveik *schlampig** atostogų nuotaika. Užsiropštęs ant aukštos taburetės – čia pat buvo skutama ir pjaustoma, plakama ir maišoma, šlakstoma ir ragaujama, – jis akimaju grįžo į vaikystę, į tuos laikus, kai tėvo namams vadovavo senelė, juolab kad Gudruna irgi žinojo daugybę senovinių vengriškų receptų. Pasinaudojęs tuo, kad ji nusigręžusi, jis vogčia griebė šiltutėlį mėsetį, aplietą cukrumi bei karamele ir apibarstytą duonos trupiniais.

– Negalima, – neatsisukdama, rūščiu balsu, išlavintu auklėjant vaikus, uždraudė Gudruna. – Suskaičiuoti.

Jozefas neatsakė. Žinojo, kad kalbėti pilna burna senoji auklė griežtai draudžia. Ji neprašyta padavė jam puodelį kavos ir pridūrė:

* Nerūpestinga. (Vok.)

– Išviriau ligonei sriubos.

– Abejoju, ar valgys.

– Jei supenėsiu, tai ir valgys. – Gudruna stovėjo priešais Jozefą, rankomis įsisprendusi į šonus, ir svilino jį akimis.

– Nelabai gerai brukti valgį jėga, jeigu ji negali nuryti...

– Negali? – Ji prunkštelėjo. – Nenori. Po šio ryto nekaltos išdaigos vis dar ja tikite? Neatsistebiu. Po tokios žiaurybės. Tai mergai derėtų gerai iškaršti kailį. Ir laikyti ją uždarą.

Jozefas į moteriškės pagiežą nekreipė dėmesio.

– Dar kelias dienas ji bus savo kambaryje. Manau, paskubėjome vestis ją čionai.

– O aš manau, kad ji – mikli artistė, apsimetusi vos ne lavonu. Paminėsit mano žodį: išlįs vilkas iš po avelės kailio. Ji palauks, kol mums pristigs budrumo, tada įsileis savo bendrininkus ir išvogs sidabrą, o mus išžudys miegančius. Kai priplūdo šitiek svetimšalių, Viena jau nebe tas miestas kaip anksčiau. Sakau jums tiesiai: įsileidote bėdą į namus. Bet argi jūs paklausysite? Aišku, ne. Ar aš teisybę sakau? Aišku, taip. O ką pasakys grįžusi šeiminkė? Kažin ar *Frau* daktarienė Brojer norės, kad jos gražiai auklėjamos mergaitės turėtų reikalų su mergše, kuri tėra nusipelnusi...

– Mergina buvo žiauriai užpulta, – pertarė jis, žinodamas, kad moteriškės žodžių srautas gali niekada neišsekti.

Gudruna perkėlė dubenį su *shlishkes* toličiau ir suburbėjo:

– Prašyčiau nekelti balso.

Jozefas jau ketino uždrausti merginą maitinti prievarta ir norėjo aiškinti, kaip neapgalvota būtų ją izoliuoti, bet, nešinas

daržovių prikrauta pintine, įėjo Benjaminas, ir Gudruna visą savo pyktį išliejo ant jaunuolio batų. Šiam moteriškės siutas buvo nė motais.

– *Herr* daktare, kaip ji dabar jaučiasi?

– O tu iššveisi grindis taip, kad nuo jų būtų galima valgyti, – nukirto Gudruna ir pridūrė: – Turėtumei rūpintis katės sveikata, o ne jos. Jei vargšas gyvulėlis dar gyvas.

Moteriškė sužaubavo akimis. Jozefas ūmai sumojo, kad iki šiol ji katės nemėgo. Jis padėjo tuščią puodelį ir, kai Gudruna priėjo su kavinuku, linktelėjo.

– Dėkoju.

Šiaip pacientų būklės jis su niekuo neaptarinėdavo, tačiau Benjaminas, pats merginą... Leliją... čionai parnešęs, nusipelnė teisės klausti.

– Fizinė jos būklė labai pagerėjusi. Kraujosruv...

– Aš jam jau sakiau, patakos blunka, – įsiterpė Gudruna. – Jau beveik ir nebėr, dėkui man. Ir tie kaktūs rėžiai ant kaklo beveik užgiję. – Ji piktai sušnirpštė. – Tik rašalo nuo rankos, kad ir kaip kaišiau, nenukaišiau.

– Tas rašalas – tatuiruotė, – užvertęs akis suniurzgė Benjaminas. – Pasakykit jai, *Herr* daktare. Manęs ji nesiklauso. – Jis iš aukšto dirstelėjo į šeimininę. – Tai – tatuiruotė. Jos nenukaiši.

– Su tatuiruotėmis būna jūrininkai, – paniekinamai atšovė Gudruna. – Kuriems galams – man neįdomu. Bet jaunai moteriai ant rankos paišytis tatuiruotę nėra jokio reikalo.

– Gal dėl grožio, – ryžosi spėti Jozefas. – Žmonės nuo senų senovės puošia savo kūnus tatuiruotėmis. Kadaisė odą badydavo plonyčiais pagaliukais ar nusmailintais kaulais.

Įsivaizduoju, kokia tai skausminga procedūra, bet suprantu niujorkietį, išradusį tatuiravimo mechanizmą.

– Jai turbūt iki šiol skauda. – Benjaminas, varstydamasis nelemtuosius batus, susiraukė.

– Kunigų knyga, 19 skyrius, 28 eilutė, – paskelbė Gudruna. – Savo kūno nežeisite įsipjovimais mirusiųjų labui, savo odos netatuiruosite jokiais ženklais: aš esu Viešpats.

Vyrai susižvalgė, bet sakyti nesakė nieko. Jozefo nuomone, tie ženklai ant merginos rankos patvirtino Benjaminą prielaidą, kad ji negali būti žydė. Dabar, kai Vienoje vėl kilo antisemitizmo protrūkis: patyčios, šūkiai, gaivališkos grumtynės, žodžiu, nieko naujo – tai buvo svarbu. Jozefas įtarė, kad ši kartą neramumus politiniais tikslais kurstė pats burmistras Liuėgeris, o dar labiau, kaip visada, aštrino tamsuoliai Romos katalikų kunigai, kurie, pasitelkę liguistą vaizduotę, skleidė pagražintus prieštvaninius mitus apie ritualines žudynes, taip pat ir krikščionių kūdikių aukojimą. Hilsnerio procesas Bohemijoje tik pablogino žydų padėtį. Ir Anežka Hružová, ir Lelija buvo rastos perrėžta gerkle, sudraskytais drabužiais, tas panašumas paskatino Benjaminą veikti greitai – jaunuolis pabūgo represijų prieš žydų bendruomenę. Laimė, merginą aptiko jaunesnysis jo brolis su draugu, tad po valandos ji jau buvo saugiai paslėpta visų gerbiamo gydytojo Brojerio namuose. O Benjaminas nusipelnė pagyros už rimtą požiūrį į jūdviejų pokalbius vėlyvais vakarais.

– Tataigi, – toliau kalbėjo Gudruna, suvariusi peilį į kopūsto gūžę, – kokia save gerbianti moteris norės, kad jos riešą puoštų žodžiai ar skaitmenys, kai galima mėvėti dailią apyrankę? Kad ir kas būtų ši mergina, į laukinę ji nepanaši.

– Lelija, – pasakė Jozefas. – Nusprendžiau, kad vadinsime ją Lelija.

– Lelija, – it aidas atkartoję Benjaminas, gėrėdamasis žodžiu. – Lelija. Ar Lelija jau atsigavo po šio ryto? Kokia jos dvasios būklė?

– Nesvarbu, – atrėžė Gudruna. – Kaip dėl tos sriubos?

– Nunešiu jai, – atsistojęs tarė Jozefas.

– Leiskit man. Prie manęs ji valgys kaip didelė, matysit, – prižadėjo moteris.

– Ne. Vandeni jį ėmė tik iš manęs, vadinasi, aš ją ir maitinsiu. – Staiga daktarą nuvėrė *dėjà vu* įspūdis, nugara perbėgo virpuly. Kai kas kartojosi. Jis prisiminė, kaip ilgai teko niautis su Berta ir kaip ji sutiko imti maistą tik tada, kai jis pailgino šaukšto kotą. Gal būtų geriau... bet čia atmintyje atgijo Matildės priekaištai, ir jis spjovė į sveiką protą. – Aš ją pamaitinsiu, – ištarė jau tvirčiau.

– Tuomet aš nunešiu padėklą, – taip pat tvirtai pasakė Gudruna, nenuleisdama nuo jo akių. – Vienam jums eiti negalima.

Jozefas įsitempė. Akimirką jam pasidingojo, kad Gudruna kalba jo žmonos balsu.

– Jaunosios moters nereikia nuo manęs sergėti, – sumurmėjo vengdamas Benjamino žvilgsnio.

– *Herr* daktare, man rūpi jūsų reputacija. Juk ponios čia nėra.

Juodu užkopė į viršų, abu sunkiai alsuodami, abu – slegiami metų naštos. Jozefas mandagiai pasibeldė į svečių kambario duris, o Gudruna ėjo ir įėjo, įrėmusi padėklą į apkūnų klubą.

Lelija tebesėdėjo, kaip buvo palikta, visiškai tiesi, tuščiomis akimis stebėlydama priešais save. Jozefas pastebėjo vienintelį skirtumą: kairė ranka laisvai gulėjo skreite.

– Iš pradžių lašelį vandens, – pratarė jis ir prikišo stiklinę merginai prie lūpų. Nesulaukęs atsako, pasėmė šaukšteliu vandens ir įbruko tarp lūpų. Vanduo pasiliejo iš burnos kampučių, kaklu nuvarvėjo po tamsiai violetiniu audiniu ir jau nematomas nutekėjo žemyn. Jozefas nusuko akis į šalį. Gudruna buvo apvilkusi Leliją išaugtiniu drabužiu iš šeimos podėlio. Tamsi spalva visiškai netiko prie blyškaus merginos veido. Auklė galėjo parinkti ir kokį kitą rūbą. Palūkėjęs daktaras vėl pasėmė šaukštelį.

– Šį kartą teks išgerti, – paliepė Gudruna. – Tik mikliau, sriuba aušta.

– Riksmi čia nepadės.

– *Herr* daktare, kas bus, jeigu ji numirs iš bado? Kas tada? – Senutė palinko prie Lelijos. – Mergaite mano, kad ir kas atsitiko, nėr čia ko sėdėti ir godoti. Tikriausiai pati ir prisidirbai. Kas nutiko – nepakeisi. Todėl šok ant kojų ir gyvenk, štai kaip aš sakau.

– Gana, – įsikišo Jozefas. – Nuo šiol prašyčiau Lelijos akivaizdoje patylėti.

– Labai gerai, – atšovė moteriškė. Vis dėlto tiesioginis daktaro draudimas kalbėti nesutrukdė jai gana stipriai pliaukštelėti merginai per sprandą. Skausmo toks tekštelėjimas sukelti negalėjo, bet Lelija sureagavo akimirksniu: garsiai įkvėpė, staigiai pakreipė galvą ir pakrutino pečius. Skruostus užliejo švelnus laukinių rožių spalvos raudonis. Akys sublizgo. Ji sumirksėjo

ir sutelkė žvilgsnį – tik ne į priešais sėdintį Jozefą, o kažkur tolyn, šiam virš kairiojo peties.

– *Vous êtes qui**? – Lelijos balsas buvo tylus, melodingas, daktarui jis išsyk pasirodė labai patrauklus. Jozefas išžiūrėjo merginai į akis, ir ją pakerėjo rainelės – sodriai žaliai mėlynos, beveik turkio atspalvio, su gintarinių taškelių žiedais aplink vyzdžius. Dabar, kai veidas atgijo, daktaras išvydo įstabų jo grožį, tobulai simetriškus bruožus ir proporcijas. Ant atminties bedugnės krašto pakibo miglotas paveikslas prisiminimas. Jozefas pamėgino atsiminti dailininko pavardę. – *Vous êtes qui?* – pakartojo mergina ir, nesulaukusi atsakymo, prapliupo: – *És ön? Cine esti tu? Kim?* – Jos balsas pamažėle stiprėjo. – *Kim pan jest? Kdo ar tebe? Wer sind Sie?* Kas tu? – Lūpos ir toliau nesiliovė krutėjusios, bet žodžių Jozefas nebeišskyrė.

– *Fräulein*, atsiprašau, aš – Jozefas Brojeris. Esu gydytojas...

– Jozefas Robertas Brojeris, – ištarė Lelija, pirmą kartą pažvelgusi tiesiai į jį. – Gimęs Vienoje 1842 metų sausio 15-ąją, 1858 metais baigęs *Akademisches* gimnaziją...

– Visiškai teisingai, – apstulbęs pripažino gydytojas. – O kuo vardu jūs?

– Aš vardo neturiu. – Mergina atkišo jam riešą. – Tik numerį.

– Numerį? – prunkštelėjo Gudruna. – Kiek dar nesąmonių?..

Jozefas nutildė ją žvilgsniu ir vėl kreipėsi į merginą:

– *Fräulein*, vardus turime visi. Jie skiria vienus žmones nuo kitų.

* Kas tu? (Pranc.)

1899-ieji, Viena. Garsus psichoanalitikas Jozefas Brojeris savo namuose priglaudžia paslaptinę merginą. Ji atsirado priemiestyje plikai nuskusta galva, sako neturinti nei vardo, nei namų, bet privalanti sunaikinti monstrą. Mėginimai išsiaiškinti merginos kilmę kelia vis didesnę grėsmę Brojerio tarnui Benjaminui...

1939-ieji, Vokietija. Mįslingos ligoninės gydytojo dukrelė Krista – aikštinga, gudri manipulatorė ir... vienišė. Kai mergaitės pasaulis ima nenumaldomai griūti, nuo vienatvės ir pražūties ją gelbsti pasakos ir vaizduotė...

Kas sieja šias dvi E. Granville romano veikėjas, atsiskleidžia tik paskutiniuosiuose šios intriguojančios, paslaptingos ir kartu šviesios knygos, kurioje pasakų motyvai glaudžiai persipynę su realiais istoriniais faktais, puslapiuose.

www.sofoklis.lt

